

INFORMAČNÍ SYSTÉM ÚSES – DOKÁŽEME JEJ ORGANIZAČNĚ ZVLÁDNOUT?

RNDr. Josef GLOS

AGERIS s. r. o., Jeřábková 5, 602 00 Brno, josef.glos@ageris.cz

Vyřešení dostupnosti aktuálních a hodnověrných údajů o ÚSES je jednou ze základních podmínek nejen při vymezování a hodnocení ÚSES, ale významným způsobem může ovlivnit i procesy realizace. Nástroje geografických informačních systémů (GIS), které by nám v řešení této problematiky výrazně pomohly, již známe a omezeně využíváme. Nyní je třeba se proto dohodnout na způsobu využívání těchto nástrojů tak, aby nám byly nápomocny v celém procesu vzniku ÚSES, tedy od jeho návrhu až po sledování a hodnocení jeho realizovaných částí.

Údaje o územním systému ekologické stability patří k těm prostorovým datům, která se ve věcně správné a aktuální podobě udržují poměrně obtížně. Je to dáno celou řadou skutečností vyplývajících z pravidel a způsobu vymezování ÚSES a jeho aktualizace. Na rozdíl od ostatních prostorově specifikovaných kategorií ochrany přírody a krajiny (např. zvláště chráněná území, významné krajinné prvky apod.) má ÚSES charakter jedné propojené sítě na území celé ČR (biocentra propojená biokoridory), jejíž skladebné části lze v některých částech a v nutných případech upravit či měnit (vždy ovšem s ohledem na zachování funkčnosti tohoto systému - sítě). Za vymezování a hodnocení ÚSES zodpovídá řada orgánů ochrany přírody a krajiny nejen z hlediska své územní působnosti (např. obec s rozšířenou působností - ORP na území své působnosti s výjimkou území NP, CHKO a vojenských újezdů, kde podléhají správě jiných subjektů), ale i z hlediska hierarchické úrovně skladebných částí ÚSES (nadregionální ÚSES – MŽP ČR, regionální ÚSES – krajské úřady, správy CHKO a NP a újezdní úřady, místní ÚSES – ORP, správy CHKO a NP a újezdní úřady). Orgány ochrany přírody navíc skladebné části ÚSES samy neregistrují ani nevyhláší (jako je tomu u ZCHÚ či VKP), ale pouze „dohlízejí“, aby byl ÚSES ve věcné a formálně správné podobě vydán v územních plánech či aby byl součástí plánu společných zařízení komplexní pozemkové úpravy (KPÚ) a byl prostorově identifikovatelný i ve výsledné podobě KPÚ. Významně proces shromažďování, udržování a aktualizace údajů o ÚSES ovlivňuje i nejednotná věcná a formální podoba vyjádření ÚSES v rámci jednotlivých typů dokumentací na území ČR (plán ÚSES, územní plán, dokumentace KPÚ).

Systematicky a uspokojivě neprovozuje informační systém ÚSES (dále jen IS ÚSES) na území celé ČR v současnosti žádný subjekt. Nadregionální a regionální ÚSES v ČR je sice on-line k dispozici na mapovém serveru AOPK ČR (pravděpodobně digitální vyjádření ÚTP NR + R ÚSES z roku 1996), avšak za aktuálně směrodatnou podobu vymezení ÚSES toto vyjádření rozhodně brát nelze.

Na úrovni krajů nabízejí webové mapové služby jednotlivých krajských úřadů vyjádření skladebných částí ÚSES v rámci některých územně plánovacích dokumentací (ÚPD) - územní plány (ÚP) a zásady územního rozvoje (ZÚR), či územně plánovacích podkladů (ÚPP) - územně analytické podklady (ÚAP) nebo územní studie (ÚS). Tato vyjádření skladebných částí ÚSES mají však často řadu nedostatků, z nichž je třeba zmínit zejména nepřehlednost a obsahovou či formální neporovnatelnost vymezení v jednotlivých dokumentacích, a také nejasnost původu a způsobu zpracování dat a jejich aktuálnost a

právní závaznost. Někdy bývají k dispozici i samostatná vyjádření ÚSES vycházející z těchto dokumentací, která však vzhledem k nejednotné formální a věcné podobě těchto dokumentací bývají upravována - často nelze ověřit závaznost a aktuálnost těchto údajů. Vyjádřeny jsou většinou prvky nadregionální a regionální úrovně, v některých krajích i úrovně místní.

Na úrovni obcí či území ORP je nabídka údajů o ÚSES poskytovaná prostřednictvím mapových služeb ještě výrazně chudší než je tomu na úrovni krajské. Většinou se jedná o různorodý způsob vyjádření všech hierarchických úrovní ÚSES (nadregionální, regionální a místní) v rámci ÚPD či ÚPP (zejména pak v rámci ÚAP) se stejnými nedostatky, jak jsem je zmínil u krajů.

Za velkou příležitostí ve zlepšení přístupu k údajům o ÚSES byla považována tvorba a aktualizace ÚAP, jichž je ÚSES povinnou součástí. Údaje o ÚSES poskytovatelé předávají samostatně a ne pouze v rámci jiných dokumentací. Musí se tedy rozhodnout, která podoba vymezení je aktuálně směrodatná (podoba, která je obsažena buďto v platném ÚP, příp. v dokumentaci KPÚ; v situaci, kdy tyto dokumentace nejsou zpracovány, nebo nejsou platné, pak vyjádření z jiné dokumentace obsahující ÚSES prosazované příslušným orgánem ochrany přírody). Navíc tyto údaje musí aktualizovat průběžně, tedy ne předávat pouze podobu vymezení ÚSES k datu aktualizace ÚAP (jednou za dva roky). ÚSES v ÚAP také nemusí mít pouze podobu údaje o území (předpokládáme, že je tím myšleno vyjádření aktuálně směrodatné podoby), ale i podobu konceptu jako záměru k provedení změn. Z dosud předaných dokumentací ÚAP je však zřejmé, že ani údaje z ÚAP nejsou oním přehledným, věrohodným, stále aktuálním a všem uživatelům nepřetržitě přístupným zdrojem informací o ÚSES. Zdrojem dat ÚSES v ÚAP by měla být proto data oborového informačního systému ÚSES na bázi objektově orientovaného GIS, umožňující poskytovatelům těchto dat (orgánům ochrany přírody) udržovat a garantovat aktuální, věcně i formálně správnou a jednoznačnou podobu ÚSES na území ČR, včetně případných nezbytných záměrů na provedení změn.

Informační systém ÚSES by byl nejen nezbytným nástrojem podpory vymezování ÚSES, ale i realizace a správy ÚSES. Aby mohl být IS ÚSES efektivně využíván, je třeba, aby plnil řadu požadavků uživatelů a funkcí, z nichž nejdůležitější jsou:

- snadný a rychlý přístup k údajům ÚSES pro jednotlivé typy (skupiny) uživatelů
- přehledná a snadná orientace v údajích o ÚSES
- zajištění (garance) aktuální podoby ÚSES, v případě existujícího záměru na provedení změny i prostorová specifikace této změny
- informace o zdrojových dokumentacích, z nichž jsou vymezení skladebných částí ÚSES převzata
- možnost současné editace údajů v IS ÚSES z více míst i více uživateli
- podpora věcné správnosti řešení ÚSES (ve smyslu metodických pokynů vymezování ÚSES)
- podpora jednotného způsobu členění skladebných částí ÚSES v jednotném mapovém díle (standardizace dokumentací ÚSES)
- možnost rychlého ověření věcné i formální správnosti nových návrhů, změn a upřesnění ÚSES
- podpora vzniku nových koncepčních dokumentací ÚSES
- evidence historie lokalizace a vymezení skladebných částí ÚSES

- možnost využití geoprostorových analýz dat ÚSES pro potřeby hodnocení ÚSES (sledování návazností, prostorově funkčních parametrů skladebných částí, výpočty bilancí, překryvy a porovnání s jinými tematickými sadami, síťové analýzy, vizualizace realizací, návrhy strategií realizací, apod.)
- evidence a podpora hodnocení realizací a údržby skladebných částí ÚSES

Zmíněné požadavky a funkce bude možné zajistit prostřednictvím IS ÚSES, který splní následující základní podmínky:

- IS ÚSES bude provozován na bázi technologie objektově orientovaného geografického informačního systému
- systém bude používat sdílenou geodatabázi všech hierarchických úrovní ÚSES (nadregionální, regionální i místní) na úrovni ČR či jednotlivých krajů s jednoznačně specifikovanými právy nahlížení a editace pro uživatelské skupiny (např. orgány ochrany přírody, autorizovaní projektanti, školy, odborná veřejnost, vlastníci) i konkrétní uživatele (příslušný orgán ochrany přírody)
- data a mapové kompozice budou sdíleny prostřednictvím tenkých a silných klientů, webových mapových služeb a sdílené geodatabáze,
- správce IS ÚSES bude udržovat přístupnou permanentně aktualizovanou geodatabázi obsahující aktuálně směřodatné i koncepční vymezení ÚSES (zdrojová datová sada, koncepční datová sada), zároveň bude vytvářet a aktualizovat přehledné bezešvé vyjádření ÚSES (referenční datová sada) pro potřeby hodnocení vymezení ÚSES příslušnými orgány ochrany přírody
- naplňování a aktualizace údajů o ÚSES bude probíhat na základě jednoznačně stanovených pravidel pro předávání údajů o ÚSES do IS ÚSES
- bude vytvořen závazný pokyn pro standardizaci formální podoby vyjádření ÚSES v jednotlivých typech dokumentací
- prostřednictvím IS ÚSES budou do ÚAP poskytovány údaje o ÚSES

Je zřejmé, že na základních principech obsahu IS ÚSES a požadavcích na jeho fungování by se současní uživatelé údajů o ÚSES dokázali shodnout. Dokážeme ale zajistit provozování IS ÚSES i v oblasti organizace kontinuálního a závazného sběru a poskytování údajů o ÚSES?